

Юрій Петрович ВІТКОВСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0001-5806-8671

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ТА ЇХ ОБ'ЄДНАНЬ

Вітковський, Ю. П. Механізми управління розвитком інноваційно-інвестиційного потенціалу сільськогосподарських товаровиробників та їх об'єднань [Текст] / Юрій Петрович Вітковський // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 400–406. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Розвиток виробничої складової інноваційного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу повинен відбуватися за рахунок залучення власних інвестицій. Це сприятиме підвищенню прибутковості сільськогосподарських підприємств.

Метою наукового дослідження є узагальнення підходів до формування структури механізмів управління розвитком інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств і їх об'єднань в аграрному секторі.

Результати. Визначено сутність механізмів формування інноваційних стратегій суб'єктів аграрного бізнесу. Охарактеризовано організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком аграрних підприємств. Розкрито процес вибору стратегічних зон інноваційної активності для формування інноваційного потенціалу. Охарактеризовано міжнародний досвід у плануванні стратегічних зон інноваційної активності. Окреслено передумови вибору й формування інноваційних стратегій розвитку аграрних підприємств. Визначено сутність вибору стратегічної зони економічної активності суб'єкта аграрного бізнесу. Наведено чинники впливу на конкурентну стратегію підприємства. Обґрунтовано аспекти, які необхідно враховувати у процесі формування конкурентної стратегії аграрного підприємства. Визначено фактори, від яких залежить оцінка позиції підприємства. Виділено проблеми, які виникають через особливості формування та функціонування стратегічних зон економічної активності для вітчизняних аграрних підприємств. Підкреслено важливість урахування рівня конкурентоспроможності в галузі у процесі визначення конкурентної ситуації в певній сировинній зоні. Встановлено наявність недоліків у теоретико-практичному базисі даного питання через неврахування особливостей функціонування аграрного ринку. Охарактеризовано процес впровадження інноваційних розробок в сільському господарстві.

Висновки. Аграрні товаровиробники зазнають труднощів у своїй діяльності через невідповідність їх виробничих потужностей інноваційному потенціалу. У зв'язку з цим для мобілізації інноваційно-інвестиційного й економічного потенціалу аграрного підприємства необхідним є впровадження стратегії диверсифікації виробництва.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційний потенціал, аграрне підприємство, економічна активність, механізм формування інноваційних стратегій, конкурентна стратегія, стратегічна зона інноваційної активності.

**MECHANISMS FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF INNOVATION AND INVESTMENT
POTENTIAL OF AGRICULTURAL PRODUCERS AND THEIR ASSOCIATIONS**

Abstract

Introduction. *The production component development of the innovation potential of agrarian business entities should take place through the attraction of their own investments. This will increase the profitability of agricultural enterprises.*

The purpose of the research is to generalize the approaches to the formation of the mechanisms structure for managing the development of innovation and investment potential of enterprises and their associations in the agricultural sector.

Results. *The mechanisms essence of formation of innovative strategies of agrarian business subjects is defined. The organizational and economic mechanism of innovative development management of agricultural enterprises is characterized. The process of strategic zones selection of innovation activity for innovation potential formation is revealed. International experience in planning strategic zones of innovation activity is characterized. The preconditions for the selection and formation of innovative strategies for the agricultural enterprises development are outlined. The essence of the strategic zone choice of economic activity of an agrarian business subject is determined. The factors influencing the competitive strategy of the enterprise are given. The aspects are substantiated that need to be taken into account in the process of forming a competitive strategy of an agricultural enterprise. The factors are defined on which the estimation of the enterprise position depends. The problems are highlighted that arise due to the peculiarities of the formation and functioning of strategic zones of economic activity for domestic agricultural enterprises. The importance of taking into account the competitiveness level in the industry in the process of determining the competitive situation in a particular raw material area is emphasized. The presence of shortcomings has been defined in the theoretical and practical basis of this issue due to failure to take into account the peculiarities of the agricultural market. The process of innovative developments introduction in agriculture is characterized.*

Conclusions. *Agricultural producers are experiencing difficulties in their activities due to the mismatch of their production facilities to the innovation potential. In this regard, to mobilize the innovation, investment and economic potential of the agricultural enterprise, it is necessary to implement a strategy of diversification of production.*

Key words: *innovation and investment potential, agricultural enterprise, economic activity, mechanism of innovation strategies formation, competitive strategy, strategic zone of innovation activity.*

JEL classification: F15; O13; O32

Вступ

Механізм розвитку виробничої складової інноваційного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу має спиратись на вектор інвестування за рахунок власних джерел. В свою чергу, отримані економічні результати за таких умов перетворюються не лише у фінансову основу подальшого відтворення, а і в основний інструмент посилення конкурентних позицій на ринку в довгостроковій перспективі шляхом використання інструментів інноваційного розвитку. За таких умов визначення стратегічних зон інноваційної активності покриватиме конкурентні аспекти, що характеризуються позиціонуванням підприємств на відповідних ринкових нішах. Впровадження інновацій потребує вдосконалення збутового потенціалу й можливостей формування товарної політики виробників.

Дослідженню механізмів управління розвитком інноваційно-інвестиційного потенціалу присвячені праці таких науковців як: Гращенко І. С. [1], Гудзь О. Є. [2], Демчук Н. І., Кисельова М. С. [3], Москаленко Б. А. [4], Михайловська Н. М. [5], Олійничук В. М. [6], Пантелєєв М. С., Шматько Н. М. [7], Туманова А. Ю., Задорожнюк Н. О. [8] та інших. Представлені автори сформувавши значний теоретичний доробок стосовно проблематики взаємозв'язку інвестицій і інновацій в процесах розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів господарювання. Додаткових досліджень, на наш погляд, потребують механізми інноваційно-інвестиційної адаптації аграрних підприємств і об'єднань в динамічних умовах господарювання.

Мета дослідження

Мета статті – дослідження механізмів управління розвитком інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу з точки зору архітектури, архітектоніки та типології.

Виклад основного матеріалу дослідження

При формуванні організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком доцільним є визначення конкретних об'єктів впливу та цілей. Об'єктами, зазвичай, виступають окремі підприємства, а головним завданням – забезпечення максимальної результативності їх діяльності.

Дослідження механізмів формування інноваційної стратегії суб'єктів сфери аграрного бізнесу дозволяє трактувати її як систему взаємозалежних і взаємопов'язаних важелів, правил і умов, способів і методів, що впливають на процес впровадження інновацій у виробництво продукції.

Економічний інструментарій в даному механізмі виконуватиме стимулюючу функцію, забезпечуватиме реалізацію інтересів усіх учасників ринку й протікання допоміжних процесів, а також регулюватиме відповідальність суб'єктів бізнесу через систему економічних відносин. Останні є базою, яка має визначати процедури формування та реалізації інноваційних стратегій, а також обумовлювати рівень досягнутих фінансових результатів виробничо-комерційної діяльності підприємств.

В основі формування вищезазначеного механізму лежать прояви ознак емерджентності взаємодій виробничих і комерційних складових управління інноваційним розвитком. Через виокремлення визначених управлінських і виробничих стратегій можливе забезпечення належного рівня результативності й зростання економічної ефективності в контексті можливості вирішення задач розширеного відтворення та підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств через запровадження інновацій.

Організаційно-економічному механізму управління інноваційним розвитком аграрних підприємств властиві власні форми організаційного й управлінського впливу. Вони мають потенціал впливу на організаційні та економічні параметри систем управління інноваційним розвитком підприємства, що сприяє формуванню переваг окремого суб'єкта аграрного бізнесу.

Принципи архітектоніки організаційно-економічного механізму формування інноваційних стратегій аграрних підприємств мають враховувати особливості кон'юнктури аграрного ринку шляхом встановлення характеристик зв'язків між змінами попиту, пропозиції та цінової ситуації на цільових ринках збуту.

Процес вибору стратегічних зон інноваційної активності, які є основою формування інноваційного потенціалу підприємства, базується на визначенні потреб потенційних споживачів, і, в залежності від характеру й можливостей їх задоволення, має відбуватися корекція виробничої та управлінської стратегій суб'єкта агробізнесу.

Так, однією з обов'язкових умов розробки та реалізації стратегій інноваційного розвитку є вибір і реалізації стратегій по кожній зоні інноваційної активності

підприємства. Вибір окремої стратегічної зони інноваційної активності є досить складною задачею. Це пов'язано з ґрунтовним дослідженням параметрів зовнішнього й внутрішнього ринкового середовища, а також діагностики можливостей підприємств за всіма інноваційними напрямками.

Проблеми й перспективи розширення основних ідей даного дослідження є досить складними як з теоретичної точки зору, так і з точки зору практичного їх застосування. В міжнародній практиці планування стратегічних зон інноваційної активності описують за такими параметрами: перспективи росту відповідних секторів економіки; перспективи рентабельності; фактори перспективної успішності конкуренції; стратегія ринкової диференціації на засадах використання інноваційного потенціалу; стратегія продуктової диференціації з урахуванням інноваційних розробок. Аналіз інноваційних стратегій включає: зростання разом із цільовим ринком, захоплення ринків, розширення ринків, сегментування ринків, стимулювання попиту.

Існуючий інструментарій виокремлення стратегічних зон інноваційної активності покриває конкурентні аспекти, що характеризують позиціонування суб'єктів аграрного бізнесу на відповідних цільових ринках. Однак, інноваційний потенціал щодо формування збутової політики й можливостей розвитку товарної політики господарюючих суб'єктів в аграрній сфері поки що недосконали.

Виходячи з особливостей функціонування товарних ринків, основними передумовами генерування та впровадження інноваційних стратегій розвитку є коректність сегментування цільових ринків з визначенням особливостей формування їх кон'юнктури.

Процеси вибору стратегічної зони інноваційної активності базуються на визначенні потреб потенційних споживачів. Залежно від характеру й можливостей задоволення визначених запитів відбувається, на засадах залучення інновацій, корекція виробничої стратегії підприємства. За результатами визначення матриці можливостей можна прогнозувати тип споживачів, які на перспективу зможуть придбати оновлений товар за очікуваними цінами. Останнє є повністю адекватним до завдання розширеного відтворення.

На наступному етапі слід визначати географічне розташування інноваційної зони, в якій зможе концентруватись переважна більшість потенційних споживачів. В процесі моніторингу визначають фактори, які мають вплив безпосередньо на виокремлені значення кожного з параметрів стратегічної зони інноваційної активності. Передумовою для впровадження інновацій у виробничо-комерційну діяльність кожного суб'єкта агробізнесу є проведення ґрунтового обстеження специфіки функціонування обраного ринку.

Як відомо, сучасний стан розвитку ринкової економіки передбачає функціонування ринку покупця, тобто забезпечення пропозиції (виробництво необхідної за обсягами та якістю продукції) лише відповідно до існуючого споживчого попиту. Виходячи з цього, одним з перших етапів формування й впровадження конкурентної стратегії розвитку підприємств має стати сегментування ринків з виокремленням особливостей кон'юнктури на них. В теорії сегментація ринку передбачає вибір цільових сегментів, які найбільше відповідають можливостям підприємства.

Стратегічна зона економічної активності являє собою певний сегмент ринку, на який підприємство має або хоче мати вихід. При цьому стратегічні зони економічної активності не слід ототожнювати із сегментуванням цільових ринків. Якщо перше стосується, в більшій мірі, територіальної складової сегментування ринків, то друге має на меті, перш за все, вибір цільової аудиторії споживачів.

Як відомо, процес вибору стратегічної зони економічної активності починається з визначення потреб потенційних споживачів продукції. Залежно від характеру

задоволення цих потреб досліджують можливі технологічні рішення, пов'язані з виробництвом. У процесі аналізу також досліджують чинники, які безпосередньо впливають на конкретні значення кожного параметра стратегічної зони господарювання.

Відмінності умов функціонування окремих галузевих ринків будуть значними. Це стосується і ринку аграрної продукції, що, як відомо, спричинено рядом особливостей, притаманних лише сфері сільськогосподарського виробництва.

Завдання розробки конкурентної стратегії підприємства є достатньо складним, оскільки при цьому необхідно врахувати велику кількість зовнішніх і внутрішніх чинників.

Чинники, які впливають на конкурентну стратегію підприємства, можна розділити на дві групи: особливості галузі, що характеризують стан і умови конкуренції в ній; конкурентні можливості підприємства, що характеризують його ринкову позицію та потенціал.

При формуванні конкурентної стратегії, в першу чергу, необхідно враховувати: в якій стадії життєвого циклу знаходиться галузь (зародження, швидке зростання, зрілість, спад); структуру галузі (роздроблена проти концентрованої), сутність і потужність п'яти конкурентних сил, масштаби діяльності конкурентів (зокрема, чи здійснюється конкурентна боротьба на рівні світового ринку).

Оцінка позиції підприємства найбільшою мірою залежить від того, чи є воно лідером в галузі, претендентом на лідерство, постійно знаходиться на других ролях або бореться за виживання тощо; від сильних, слабких сторін підприємства, можливостей і небезпек, що йому загрожують.

Отже, особливостями формування та функціонування стратегічних зон економічної активності для вітчизняних аграрних підприємств спричинено ряд проблем, до яких слід віднести такі.

По-перше, виробничі потужності, які неможливо швидко оновлювати відповідно до змін конкурентної ситуації на ринку. Це стосується не лише матеріально-технічного забезпечення, а й загалом виробничого напрямку підприємств (включаючи обсяги виробництва продукції і можливість створення нових її видів).

По-друге - кадрове забезпечення. Наразі, у більшості аграрних підприємств України спостерігається невисокий рівень відповідності кваліфікації кадрів і кваліфікаційних вимог постійно змінюваного ринкового середовища. Майже відсутнє сприйняття на вітчизняних підприємствах нових теорій і стратегій комерційної діяльності, зокрема має місце нерозуміння ролі маркетингу.

По-третє, відсутність ефективного державного регулювання аграрного ринку, з чого випливає ряд негативних наслідків, в першу чергу, саме для результатів діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Особливу увагу при визначенні конкурентної ситуації в обраній сировинній зоні слід звернути на рівень конкурентоспроможності в даній галузі. Це є складним і багатоаспектним питанням, вивчення якого потребує значно більшої кількості даних порівняно з існуючим цифровим навантаженням. На жаль, використання майже всіх існуючих методик аналізу рівня конкурентоспроможності в галузі є неможливим через недосконалість як теоретичної, так і практичної складової.

Що стосується теорії, то слід звернути увагу на те, що запропоновані науковцями методики є більш загальними і не враховуються значну частину особливостей функціонування аграрного ринку. Одночасно, практична частина визначення конкурентоспроможності аграрних підприємств не має належного аналітичного рівня забезпечення. Таким чином, виникають труднощі визначення стану розвитку ринку й конкурентного рівня окремих його суб'єктів, що повністю унеможлиблює визначення параметрів конкурентного середовища в сировинних зонах економічної активності.

Однак, складність у вирішенні поставлених завдань не має стати для підприємств головним стримуючим фактором, тому що саме динамічність і постійний пошук нових напрямів розвитку є чинником, який визначає необхідність постійного моніторингу їх конкурентоспроможності на різних етапах, вивчення можливостей її підвищення. Доцільним є проведення оцінки змін рентабельності як одного з основних результатів виробничо-комерційної діяльності. Проведення постійного аналізу, на нашу думку, є актуальним не лише для окремих підприємств, а й для вітчизняного аграрного виробництва в цілому. За результатами дослідження матриці можливостей прогнозується тип покупця, який на перспективу зможе придбати покращений товар за очікуваною ціною, що є адекватною завданням розширеного відтворення.

Слід зазначити, що впровадження інноваційних розробок в сільському господарстві не має на меті виробництво абсолютно нового товару, а лише дає можливість його покращення у порівнянні з товарами-аналогами. Це пояснюється тим, що продукція в аграрному виробництві носить сировинний характер і є товаром для подальшої глибокої переробки. В процесі моніторингу досліджують фактори, критерії та групи показників, які мають безпосередній вплив на окремі значення кожного параметра стратегічної зони інноваційної активності.

Обґрунтовано, що виділені критерії є складовою механізму розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу господарюючих суб'єктів аграрного ринку. Саме порівняльний аналіз економічних показників при існуючій виробничій і управлінській системі та із впровадженням змін через призму інноваційної діяльності (внутрішньогосподарського удосконалення з урахуванням інноваційного потенціалу) дасть змогу підвищити рівень інвестиційної привабливості по кожному окремому суб'єкту аграрного ринку, а також дасть змогу порівнювати обрані сегменти ринків для можливості інвестиційних капіталовкладень.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Через складності формування й функціонування стратегічних зон інноваційної активності перед аграріями постає ряд проблемних питань. Серед них слід виокремити невідповідність виробничих потужностей їх інноваційному потенціалу. Неможливо швидко змінювати, у відповідності до конкурентної ситуації на ринку, власні виробничі можливості. Це відноситься не лише до матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу, а й загалом до інноваційного напрямку розвитку підприємств, включаючи можливість створення покращеної продукції. Тому особливу увагу варто приділити стратегії диверсифікації виробництва в аграрних підприємствах як основного інструмента мобілізації інноваційно-інвестиційного та економічного потенціалу господарюючого суб'єкта.

Список літератури

1. Гращенко І. С. Інвестиційний потенціал в системі розвитку підприємства. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2014. № 2. С. 14-15
2. Гудзь О. Є. Роль інновацій щодо забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємства. *Вісник ХНТУСГ*. 2015. Вип. 161. С. 3-11.
3. Демчук Н. І., Кисельова М. С. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 24. С. 21-26.
4. Москаленко Б. А. Проблеми оцінки інвестиційного потенціалу підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 24. С. 104-107.
5. Михайловська Н. М. Теоретичні аспекти формування та розвитку інвестиційного потенціалу підприємства. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2014. № 2. С. 37-38.

-
6. Олійничук В. М. Рівні інвестиційної привабливості підприємств: фактори впливу та резерви підвищення. *Сталий розвиток економіки*. 2014. №1(23). С. 136-142.
 7. Пантелєєв М. С., Шматько Н. М. Формування механізму стратегічного управління потенціалом підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 41. С. 209–215.
 8. Туманова А. Ю., Задорожнюк Н. О. Значення інноваційного потенціалу в стратегічному управлінні інноваційною діяльністю промислового підприємства. *Вісник Одеського національного університету*. 2014. Т. 19. Вип. 3(3). С. 12-16.

References

1. Hrashchenko, I. S. (2014). «Investment potential in the system of enterprise development». *Visnyk Kyivivs'koho instytutu biznesu ta tekhnolohiy*. no 2, pp. 14-15.
2. Hudz', O. Ye. (2015). «The role of innovations in ensuring the competitiveness and efficiency of the enterprise». *Visnyk KhNTUSH*. Issue 161, pp. 3-11.
3. Demchuk, N. I., Kysel'ova, M. S. (2016). «Investment provision of agricultural enterprises». *Ahrosvit*. no 24, pp. 21-26.
4. Moskalenko, B. A. (2014). «Problems of estimation of investment potential of the enterprise. Investments: practice and experience». *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. no 24, pp. 104-107.
5. Mykhaylovs'ka, M. (2014). «Theoretical aspects of formation and development of investment potential of the enterprise». *Visnyk Kyivivs'koho instytutu biznesu ta tekhnolohiy*. no 2, pp. 37-38.
6. Oliynychuk, V. M. (2014). «Levels of investment attractiveness of enterprises: factors of influence and reserves of increase». *Stalyy rozvytok ekonomiky*. no 1(23), pp. 136-142.
7. Pantelyeyev, M. S., Shmat'ko, N. M. (2013). «Formation of a mechanism for strategic management of the potential of the enterprise». *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. no 41, pp. 209-215.
8. Tumanova, A. Yu., Zadorozhnyuk, N. O. (2014). «The value of innovation potential in strategic management of innovative activity of industrial enterprise». *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu*. Vol. 19, Issue 3(3), pp. 12-16.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2019 р.